

Boven Florentijn de Boer
in haar studio.
Midden Jonas Lutz

SAMEN STERK

BROEDPLAATSEN WAAR DESIGNERS, KUNSTENAARS EN INNOVATIEVE ONDERNEMERS SAMENKOMEN, ZORGEN VOOR EEN POSITIEVE KETTINGREACTIE IN WIJKEN EN GEBOUWEN DIE EERDER VERLATEN WAREN. WAT BETEKENT EEN CREATIVE HUB VOOR EEN STAD? EN WAT HEBBEN CREATIEVEN ZELF AAN ZO'N PLEK?

tekst **Liza Karsemeijer**

Wie weleens in Eindhoven is geweest tijdens de Dutch Design Week, weet dat Strijp het bruisende middelpunt van de creatieve sector van de stad is. Het voormalige industriële gebied is een heuse broedplaats met zo'n vijfhonderd verschillende bedrijven. Het gebied is onderverdeeld in Strijp-S, met werkplaatsen voor makers, winkels, horeca, woningen, een poppodium en skatepark, Strijp-T, een bedrijvenpark voor technologische hoogstandjes dat ook wel het 'innovatiedistrict' wordt genoemd, en Strijp-R, een voormalige keramische werkplaats, waar je nu onder andere de werkplaats en showroom van Piet Hein Eek vindt. Het hele gebied samen werd door de gemeente het Eindhoven Design District gedoopt. Jonge designers als Dirk Duif werken vanuit Microlab, waar ze hun eigen atelier hebben maar machines met elkaar delen; op het terrein van Piet Hein Eek vind je tevens Studio Rens en een stukje verderop bevindt zich ontwerpstudio Raw Color. Vanaf 2027 moet ook de Dutch Design Academy op Strijp-S gevestigd zijn.

DE VERBODEN STAD

Strijp is niet altijd zo'n creatieve broedplaats geweest. Jarenlang was het terrein van Philips, met zo'n 300.000 vierkante meter aan fabrieken, werkplaatsen, kantoren en andere gebouwen. Op het hoogtepunt, in de jaren zeventig, werkten er dagelijks zo'n 10.000 mensen. 'De Verboden Stad' werd het ook wel genoemd, want je kwam er alleen met een pasje in. Maar toen het hoofdkantoor van Philips in 1997 naar Amsterdam verhuisde, stroomde het bedrijven-terrein leeg. Een paar jaar later verkocht Philips het terrein aan de gemeente Eindhoven en bouwbedrijf VolkerWessels, die begonnen aan de herontwikkeling van het gebied. 'Tegenwoordig is het een plek waar iedereen welkom is: je vindt er een internationale community van ondernemers, designers, bewoners en nieuwsgierige

bezoekers. Ook de Eindhovenaren hebben de plek in hun hart gesloten,' zegt stadsontwikkelaar Sandra Poelman, die zeven jaar lang betrokken was bij de herontwikkeling van het gebied. 'Het kostte veel overtuigingskracht tijdens de planvorming om de karaktervolle gebouwen en elementen van Strijp te behouden,' vertelt ze daarover. 'Maar daarom is het des te leuker om te zien hoe het gebied is uitgegroeid tot een belangrijke culturele en economische pijler van Eindhoven en een internationaal voorbeeld voor succesvolle gebiedsontwikkeling.'

SAMEN DELEN

Strijp-S is niet de enige plek waar makers samenkomen: in vrijwel elke stad zijn zulke hubs te vinden, van de NDSM-werf in Amsterdam tot NYMA makersplaats in Nijmegen. De manier waarop zulke community's tot stand komen verschilt – van groepen designers die samen een ruimte huren of kopen tot gemeentes en gebiedsontwikkelaars die verlaten gebouwen tijdelijk aan kunstenaars verhuren – maar vrijwel overal geldt dat makers zorgen voor meer levendigheid, sociale cohesie en kansen voor lokale ondernemingen. 'Creatieve hubs geven de stad kleur,' zegt Rinske Brand, expert cultuurgedreven gebiedsontwikkeling en oprichter van BRAND The Urban Agency. 'Creatieven zijn vaak voorlopers als het aankomt op maatschappelijke veranderingen. Neem het M4H-gebied in Rotterdam, waar ze met nieuwe, economische modellen experimenteren, of het Hof van Cartesius in Utrecht, waar circulair en coöperatief gewerkt wordt.' Steden hebben designers, kunstenaars, muzikanten en innovatieve ondernemers nodig, zo stelt ze. 'Zonder hun visie en impuls is er geen ontwikkeling in een stad en wordt het een saaie bedoening.'

Creatieve ondernemers hebben op hun beurt een betaalbare, veilige en stimulerende plek in de stad nodig om hun werk te kunnen

doen. 'Ik huurde eerst anti-kraak een atelier, maar daar zat ik niet bepaald op mijn plek,' vertelt ontwerper Manon Stoeltie, die in 2018 afstudeerde aan de kunstacademie in Den Haag. 'Vanwege de brandveiligheid mocht ik daar maar weinig doen. Bovendien is het lastig om in gereedschappen en materialen te investeren als je van de ene op de andere dag weggestuurd kunt worden.' De zoektocht naar een permanente werkplek bleek niet mee te vallen. 'Je moet mensen kennen, er via-via tussen komen.' Dankzij een tip van een oud-klasgenoot huurt ze nu een ruimte bij Maakhaven in Den Haag, een ateliercomplex aan de Laakhaven. 'Doordat ik nu een permanente plek heb, kan ik echt iets opbouwen. En het is fijn om met de andere huurders te brainstormen.' Vanuit haar atelier werkt ze nu aan het uitbreiden van haar collectie Amended, die bestaat uit objecten van aluminium en gerecycled piepschuim. Nog een voordeel van werken op een creatieve broedplaats is dat ontwerpers gereedschappen en machines met elkaar kunnen delen, zo stelt keramiekdesigner Willem van Hooff, die handgevormde, ruige en grappige vazen maakt. Hij deelt een werkplaats met een handjevol designers op het terrein van Sectie-C in Eindhoven. Dankzij deze plek had hij een vliegende start als ontwerper nadat hij was afgestudeerd aan de Design Academy. 'Doordat we samen in machines hebben kunnen investeren, kon ik al snel professioneel aan de slag. In mijn eentje had ik me dat nooit kunnen veroorloven.' Hij deelt het pand onder andere met Fleur Hulleman, die ook keramiek-objecten maakt – al hebben die van haar een compleet andere uitstraling: zacht, organisch en met bijzondere texturen. 'Zonder deze plek zou ik mijn werk niet kunnen doen: ik heb een oven nodig,' zegt Hulleman. 'Maar ik zit hier ook vanwege de reuring en het contact met gelijkgestemden. De meesten hebben een eenmanszaak en dan is het fijn om de pieken en dalen te kunnen delen.'

KWETSBARE POSITIE

Voor creatieve ondernemers is het niet altijd makkelijk een geschikte werkplek te vinden. De krapte op de woningmarkt en gentrificatie raken ook hen. Begin dit jaar riepen onderzoekers van Waag Futurelab, een Amsterdamse non-profitorganisatie, de gemeente op meer plek te maken voor makers. Zij leveren hun werkplaatsen in voor de bouw van luxeappartementen, waardoor Amsterdam een eenheidsworst dreigt te worden, zo schreven de onderzoekers in *Het Parool*. In Rotterdam brandde in juni creatieve broedplaats de Keilewerf in het M4H-gebied af. Daarmee verloren vijftig ondernemers hun werkplek en vaak ook hun machines, materialen en gereedschappen. Veel van hen waren niet verzekerd, omdat ze geen zekerheid hadden over hoe lang ze in het pand mochten blijven – de gemeente gaf steeds maar een contract van een jaar – waardoor de dure veiligheidsmaatregelen die verzekeringsmaatschappijen eisen nooit terugverdiend konden worden. 'De brand op de Keilewerf is een schrijnend voorbeeld van hoe kwetsbaar de positie van creatieven in de stad is,' zegt expert Brand.

Ze pleit voor een nieuw en eerlijker model voor broedplaatsen. De huidige gang van zaken, waardoor creatieven continu in onzekerheid leven, is niet langer houdbaar, vindt ze. 'Er zijn voorbeelden te over van designers en kunstenaars die zich vestigen in een leegstaand pand of verlaten gebied, vaak lang voordat anderen er voet durven zetten. Ze maken verbindingen, zetten de plek op de kaart. Vervolgens leggen ze het af tegen een vastgoedontwikkelaar en zien ze zelf geen euro terug van hun bijdrage aan de gebiedsontwikkeling.' Dat is niet alleen oneerlijk tegenover de creatieven, maar op de lange termijn ook niet goed voor de stad, zegt onderzoeksbureau Rebel. Uit hun onderzoek uit 2020 blijkt dat creatieve hubs naast een maatschappelijke en culturele meerwaarde de stad ook economisch iets opleveren. Over een termijn van vijftien jaar leveren ateliers zelfs meer euro's op dan een transformatie naar woningen. 'Als ze de kans krijgen, zijn creatieve ondernemers prima in staat hun eigen permanente plek vorm te geven,' zegt Brand.

GELIJKWAARDIGE SAMENWERKING

Hoe kan het dan dat het op sommige plekken wél goed gaat? Wat zijn de ingrediënten voor een succesvolle creatieve broedplaats? 'Er zijn meerdere redenen dat Strijp-S zo'n geslaagd voorbeeld is,' zegt stadsontwikkelaar Poelman. 'Ten eerste is er voldoende aanbod van goedkope werkruimte. Daar is vanaf het begin op ingezet. Ook kunnen ondernemers er doorgroeien als hun huisvestingswensen veranderen. Tot slot is er meer dan alleen werkruimte en ateliers: er is een goede mix van horeca, evenementen en winkels. Dat zorgt ervoor dat een plek bruist.'

Het succes van een creatieve hub valt en staat met een goede samenwerking tussen alle betrokken partijen, vult Brand aan. 'De gemeente, huurders en de marktpartij – bijvoorbeeld de vastgoedeigenaar – moeten allemaal dezelfde taal spreken, met elkaar meedenken.' Ze noemt het NYMA-terrein als voorbeeld: 'De gelijkwaardige samenwerking tussen de betrokken partijen zorgde daar voor een succesvol project.' Op het verlaten industrieterrein aan de Waal in Nijmegen werd eind vorig jaar een permanente werkplek voor makers gebouwd, waar de gebruikers zelf mede-eigenaar zijn van het pand. Voor andere ruimtes op het terrein betalen creatieven een sociale ondernemershuur, zodat hun werkplek betaalbaar blijft. Inmiddels zijn er in het gebied ook twee restaurants, een nachtclub en een biertuin geopend. Maar ook voor de Keilewerf is er hoop. Het M4H-gebied in Rotterdam, een voormalig havengebied in het westen van de stad, bruist nog steeds van de creativiteit. Verlaten fabriekshallen en bedrijfspanden worden creatieve broedplaatsen waar jonge makers samenwerken: de Huidenclub, STEUR en De Kroon bijvoorbeeld. Nu moet alleen de Keilewerf nog heropgebouwd worden, zegt Brand – dit keer hopelijk met een langetermijnvisie. 'Creatieve ondernemers leveren de stad zo veel op. Ik gun ze een duurzame toekomst.'

De Huidenclub —Rotterdam

Deze voormalige leerlooierij in het havengebied van Rotterdam-West werd twee jaar geleden door architect Tomas Dirrix getransformeerd tot een multifunctionele ruimte: er zijn ateliers, kantoren, expositieruimtes en een kantine. Dirrix, die voor zijn ontwerp werd genomineerd voor de ARC22 Awards, zette een reeks diagonale, houten wanden dwars in de fabriekshal, die privéstudio's en gemeenschappelijke ruimtes van elkaar scheidt. De meubels en objecten in de gedeelde ruimtes zijn gemaakt door designers en kunstenaars. Inmiddels is er ook een koffiebar geopend van Schot Coffee Roasters, ingericht met meubels van de Finse designer Jonas Lutz, die zijn atelier in het pand heeft. 'De Huidenclub staat nog in de kinderschoenen, maar is nu al een heel inspirerende plek,' zegt hij daarover. 'Het is een dynamische, creatieve werkomgeving waar verschillende disciplines samenkomen.'

huiden.club

Maakhaven —Den Haag

In deze voormalige fabriekshal aan de Haagse Laakhaven stonden tot 1975 benzinepompen, tankauto's en stookolievagons van Shell. Toen het oliebedrijf het complex niet meer nodig had, verkochten ze het aan de gemeente, die het in gebruik gaf aan een stichting van kunstenaars.

Doordat die stichting het pand uiteindelijk van de gemeente kon overkopen, hebben de creatieven een permanente werkplek gekregen. Linda Overzee, een van de 45 creatieven die haar atelier in het pand heeft, maakt deel uit van het bestuur. 'Er zitten hier designers, schilders, fotografen, filmmakers en architecten.

Maar we hebben ook een expositieruimte. Dit jaar presenteerde Rademakers Gallery bijvoorbeeld het werk van jonge, vrouwelijke kunstenaars en vanaf november is er een spectaculaire theatervoorstelling te zien van Boilerhouse,' vertelt ze.

maakhaven.nl

Hof van Cartesius — Utrecht

Een 'proeftuin van circulair en groen ondernemen', zo omschrijft deze creatieve broedplaats in het Werkspoorkwartier van Utrecht zichzelf. Landschapsarchitect Charlotte Ernst was de verspillende in de bouwwereld zat en bouwde daarom met twee andere ondernemers deze gezamenlijke werkplek, waarbij ze uitsluitend gebruikmaakten van afgedankte bouwmaterialen. Bij Buurman, een werkplaats en bouwmarkt voor tweedehands bouwmaterialen die ook op het terrein is gevestigd, kunnen mensen die enthousiast worden van haar missie zelf aan de slag. De leden zijn niet alleen huurders, maar vormen samen een coöperatie, wat inhoudt dat ze ook meedenken over de inrichting, het beheer en de programmering. Naast designers, fotografen en kunstenaars werken hier ook hoveniers, cateraars en muzikanten. Zij hebben hun werkplek gebouwd rondom één gedeelde binnentuin.

hofvancartesius.nl

De Ceuvel —Amsterdam

In het havengebied van Amsterdam-Noord, op een oude scheepswerf, streek tien jaar geleden een creatieve broedplaats neer. De Ceuvel bestaat uit een verzameling woonboten, waarop zich kleine ateliers en bedrijfsruimtes bevinden. In het bijbehorende restaurant zijn alle ingrediënten biologisch en kun je, naast lunchen en dineren, ook kijken en luisteren naar het werk van podiumkunstenaars, muzikanten en filmmakers. 'Een speeltuin van innovatie en creativiteit,' zo vatten ze het zelf samen. Wil je ervaren hoe dat is, dan moet je daar niet al te lang mee wachten: de toekomst van De Ceuvel is namelijk onzeker. Van de gemeente mogen ze tot 2025 blijven, daarna zal de grond verkocht worden. De Ceuvel hoopt mee te kunnen dingen in de tender en zo zijn toekomst veilig te kunnen stellen.

deceuvel.nl

